

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۲۹، زمستان ۱۳۹۷

وصول مقاله: ۱۳۹۶/۹/۲۱

تأیید نهایی: ۱۳۹۷/۵/۱۹

صفحات: ۱۲۶ - ۱۰۷

ارزیابی و سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری (مورد شناسی: منطقه ۶ شهر تهران)

دکتر حسین حاتمی نژاد^۱، رشید یوسفی^۲، اصغر هاشمی^۳، سمیه نوزارع^۴

چکیده

هدف مطالعه حاضر سنجش کیفیت زندگی در منطقه ۶ شهر تهران با استفاده از شاخص‌های ذهنی است که این شاخص‌ها در قالب سه قلمرو اقتصادی، کالبدی-زیست‌محیطی و فرهنگی-اجتماعی تدوین و مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی بوده است. جامعه آماری در این پژوهش ساکنان منطقه ۶ شهر تهران بوده‌اند. حجم نمونه‌گیری به طور تصادفی ساده انجام شده و برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران با احتمال ۹۵ درصد صحت استفاده شده است که حجم نمونه ۳۸۳ نفر برآورد شده و برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. به همین دلیل در این پژوهش به منظور دستیابی به قضاوتی صحیح، از ۱۰ شاخص در سه قلمرو اقتصادی، کالبدی-زیست‌محیطی و فرهنگی-اجتماعی استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، رضایت‌مندی شهروندان از کیفیت زندگی شهری در منطقه ۶ در وضعیت نامطلوبی قرار دارد و شاخص‌های دسترسی و حمل‌ونقل با میزان بتای ۰/۲۳۴، شاخص تسهیلات خدماتی با میزان بتای ۰/۱۷۲ و شاخص زیبایی‌شناختی با میزان بتای ۰/۱۶۷، تأثیرگذارترین شاخص‌ها بر کیفیت زندگی شهری هستند. طبق نتایج، بین ویژگی‌های فردی، (سن، جنس، میزان تحصیلات) و سطح کیفیت زندگی رابطه معناداری وجود دارد و میزان رضایت‌مندی زنان از کیفیت زندگی، بیشتر از مردان است که با افزایش میزان تحصیلات، کیفیت زندگی نیز افزایش پیدا می‌کند. همچنین بین دو متغیر سن و کیفیت زندگی، روابط به صورت معنادار و معکوس است، به این صورت که با افزایش میزان سن، کیفیت زندگی کاهش پیدا می‌کند.

کلید واژگان: کیفیت زندگی شهری، شاخص‌های ذهنی، رضایت‌مندی، منطقه ۶ شهر تهران.

Hataminejad@ut.ac.ir

Rashid.yousefi@ut.ac.ir

asghar.hashemi@ut.ac.ir

Somayenezare1@gmail.com

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران (نویسنده مسؤول)

۴- دانشجوی دکترای شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران

مقدمه و بیان مسأله

گسترش روزافزون صنعت که خود را با تولید انبوه کالاها و خدمات متنوع در بُعد کمی نشان می‌دهد، مشکلات بسیاری برای بشر مدرن به‌همراه آورد. در حقیقت، همگام با افزایش شهرنشینی و تمرکز صنایع، سرمایه‌ها، امکانات و خدمات شهری رشد پیدا کرده و شهرهای بزرگ به کلان شهرهای کنونی تبدیل شدند و مشکلات دشوار و پیچیده‌ای پدید آمد؛ از جمله آن مشکلات می‌توان به پدیده آلودگی هوا و تخریب محیط زیست، تراکم و شلوغی، ترافیک و مانند آن اشاره کرد که با اضافه شدن فشارهای روانی، صدمات جبران‌ناپذیری را به بشر وارد کرده است؛ به همین دلیل توجه بسیاری از دانشمندان و صاحب‌نظران به مفهوم کیفیت زندگی معطوف شد تا از آن راه‌های برای ارتقای شرایط زندگی و بهبود بخشیدن به بُعد کیفی زندگی بشر صورت گیرد (۲۰: ۲۰۰۸، Pacione). کیفیت زندگی پدیده‌ای است که می‌تواند جنبه‌های فردی و جمعی کیفیت زندگی ما را منعکس و اولویت‌بندی کند (Higgins, 2011: 290). به‌عبارت‌دیگر شامل اجزا و عوامل عمومی، مانند بهداشت، رفاه، آزادی انتخاب، آزادی اساسی و به‌طور کلی عوامل روشن‌تر مانند در دسترس بودن غذا، پوشاک، آب آشامیدنی، امکانات آموزش و پرورش، مراقبت‌های بهداشتی و درآمد است (Keles, 2012:24). در واقع کیفیت زندگی یک مفهوم ذهنی است که نشان‌دهنده برداشت‌های انسان‌ها از جنبه‌های مختلف محیط‌شان است (Beck and stave, 2011: 5). کیفیت زندگی یکی از مهمترین مسائل فراروی جهان امروزی است و مرکز توجه و توسعه سیاست اجتماعی است (Philips, 2006:1). در واقع کیفیت زندگی دربرگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌هایی همچون رضایت، شادمانی و امنیت را دربرمی‌گیرد. همچنین ابعاد محیطی که دربرگیرنده سنجه‌هایی همچون مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی است. جنبه‌های دیگر دربرگیرنده توجه به فرصت‌های اجتماعی،

امیدهای اشتغال، ثروت و اوقات فراغت است (سیف‌الدینی، ۱۳۸۸: ۳۰۱).

تهران به‌عنوان پایتخت ایران ۱۵/۵ درصد از جمعیت شهری کشور را به خود اختصاص داده است و در سده اخیر تحت‌تأثیر تحولات شهرنشینی و شهرسازی گوناگونی قرار گرفته است که هر کدام به نوبه خود در مقاطع زمانی مختلف کیفیت محیط شهری را دستخوش تغییر کرده‌اند. قرار گرفتن تهران به‌عنوان یکی از شهرهای بزرگ دنیا در چنین رتبه‌ای نشانگر آن است که مردم این شهر در شرایطی به دور از استانداردهای جهانی و معیارهای قابل قبول شهرنشینی زندگی می‌کنند. چنین شرایطی علاوه بر ایجاد نگرانی‌های وسیع در میان شهروندان و مسئولان کشور، باعث می‌شود تا دولت‌ها و شرکت‌های چندملیتی در ایجاد شعبات خود و سرمایه‌گذاری در این شهر رغبتی از خود نشان نداده و سرمایه‌گذاران خارجی نیز تمایلی برای هدایت سرمایه خود به این شهر نداشته باشند که حداقل پیامد این موضوع می‌تواند بحران بیکاری و کمبود اشتغال باشد که در نهایت خود به بحران‌های اجتماعی شدیدتری بدل خواهد شد. این امر می‌تواند به منزله یک نیروی تهدیدکننده محسوب شود (گیوه‌چی، ۱۳۸۸: ۱۰۵). منطقه ۶ شهرداری تهران شاهد غلبه تدریجی مراکز فعالیت و کار، بر بافت‌های سکونتی و همچنین فشردگی کالبدی شدید در بخش جنوبی منطقه شده است که همین امر تا اندازه زیادی سبب نادیده‌گرفتن محیط‌های سکونتی و کیفیت محیط شهری شده است. از این‌رو در این پژوهش به ارزیابی کیفیت زندگی شهری در منطقه ۶ تهران پرداخته شده است. بدین ترتیب فرضیه‌های مورد بررسی در این پژوهش عبارتند از:

- وضعیت عمومی کیفیت زندگی در منطقه ۶ شهرداری تهران در وضع نامطلوبی قرار دارد.
- شاخص‌های فرهنگی، تسهیلات خدماتی و مسکن مهمترین شاخص‌های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهری هستند.

مربوط به آن به اواخر دهه ۱۹۶۰ بر می‌گردد. دیوید اسمیت نخستین جغرافیادانی بود که درباره کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی در جغرافیا صحبت کرد. این جغرافیادان برای بررسی کیفیت زندگی و رفاه و عدالت اجتماعی از شاخص‌های اجتماعی ذهنی و مقایسه عینی استفاده می‌کند (همان: ۶۰). بیشتر پژوهش‌های انجام شده در رابطه با کیفیت زندگی شهری مربوط به بُعد عینی و کالبدی بوده است؛ ولی در پژوهش حاضر به بررسی ابعاد کیفیت زندگی شهری از نظر ادراک ذهنی ساکنان پرداخته شده است، در جدول شماره (۱) به برخی از مقالات داخلی و خارجی که با رویکردهای نوین به ارزیابی کیفیت زندگی شهری در ابعاد عینی و ذهنی پرداخته‌اند، اشاره شده است.

• بین ویژگی‌های فردی (سن، جنس، میزان تحصیلات، شغل، مدت اقامت، وضعیت تأهل) و سطح کیفیت زندگی رابطه معناداری وجود دارد.

پیشینه پژوهش

کیفیت زندگی در حقیقت یک حوزه تحقیقاتی بین رشته‌ای است. تاریخچه پیدایش مفهوم کیفیت زندگی به دوران ارسطو در ۳۸۵ سال پیش از میلاد مسیح باز می‌گردد (Fayers and Machin, 2000: 24). محققان گرایش‌های مختلف علمی کیفیت زندگی را از دهه ۱۹۳۰ مطالعه کرده‌اند. هر یک از این محققان درصد بوده‌اند که نواحی مختلف جغرافیایی مانند شهرها، ایالت‌ها و ملت‌ها را براساس شاخص‌های کیفیت زندگی که خود طراحی کرده‌اند، مطالعه کنند (wish, 1986: 93). توجه دانش جغرافیا به کیفیت زندگی و مفاهیم

جدول ۱. مطالعات صورت گرفته در ارتباط با کیفیت زندگی شهری

پدیدآورنده	عنوان پژوهش	خلاصه نتایج
کوکبی (۱۳۸۶)	معیارهای ارزیابی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری	نتایج مطالعات و ارزیابی بیانگر قرار داشتن مرکز شهر خرم‌آباد در رده مراکز شهری با کیفیت زندگی شهری پایین بوده است.
رضوانی و همکاران (۱۳۸۸)	توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)	نتایج کیفیت زندگی نشان می‌دهد ۲۵ درصد خانوارها در حالت بهزیستی و ۳۰/۱ درصد در حالت محرومیت قرار دارند ۲۴/۴ درصد از آن‌ها در حالت ناهماهنگی و ۲۰/۴ درصد در حالت انطباق قرار دارند. هرچند که همبستگی بین ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی بالا نیست به‌طور کلی یافته‌های پژوهش اهمیت مطالعه همزمان ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی را نشان می‌دهد.
قالیباف و همکاران (۱۳۹۰)	ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت‌آباد)	وضعیت کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه در زمینه‌های محیطی، اقتصادی، اجتماعی از دید جامعه مطلوب نبوده و تنها وضعیت حمل و نقل و ارتباطات از دید جامعه نمونه در حد متوسط ارزیابی شده است.
شاطریان و همکاران (۱۳۹۰)	سنجش میزان رضایتمندی ساکنان بافت قدیم شهر آران و بیدگل از شاخص‌های کیفیت زندگی	براساس نتایج میزان رضایتمندی ساکنان بافت قدیم شهر در شاخص‌های اجتماعی بیشتر از سایر بخش‌ها بوده و شاخص اقتصادی در رتبه دوم و پس از آن شاخص خدماتی قرار دارد و شاخص کالبدی کمترین میزان رضایتمندی را دارا بوده است.
لطفی و منوچهری (۱۳۹۰)	تحلیل ابعاد عینی و ذهنی دسترسی به تسهیلات محل‌ها در کیفیت زندگی شهری. مطالعه موردی: بافت قدیم، جدید و روستایی شهر مراغه	نتایج نشان می‌دهد که در محلات بافت جدید اختلاف زیادی بین ابعاد عینی و ذهنی وجود دارد؛ ولی در محلات بافت قدیم و روستایی این اختلاف کاهش می‌یابد.

<p>نتایج به دست آمده نشان می‌دهد شهروندان نسبت به شاخص‌ها تا حدودی راضی‌اند و کیفیت زندگی در شهر چالوس متوسط و نسبتاً زیاد است. محله ۱۰ با بیشترین میزان رضایت مندی و کیفیت زندگی بالا، مطلوب‌ترین محله و در مقابل محله ۱۴ با کمترین میزان رضایت مندی و کیفیت زندگی پایین، نامطلوب‌ترین محله مشخص شد. در بیشتر محله‌ها، دو شاخص ارتباطی - حمل و نقل و دسترسی - خدماتی بیشترین نارضایتی و شاخص همبستگی اجتماعی بیشترین رضایت مندی نشان داد ضریب رگرسیون ((نشان داد که بیشترین تأثیر علی بر کیفیت زندگی در شهر چالوس مربوط به شاخص محیطی با ضریب تأثیر ۰/۱۲۷ است.</p>	<p>تحلیل توزیع فضایی کیفیت زندگی در محله‌ها شهر چالوس</p>	<p>قربانی و همکاران (۱۳۹۱)</p>
<p>نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین متغیرهای سرمایه‌های اجتماعی، میزان تحصیلات، سن، نوع مذهب و منطقه محل سکونت بر کیفیت زندگی تأثیر دارد و همچنین میانگین مشاهده شده کیفیت زندگی شهروندان شهر کرمانشاه در سطح متوسط متمایل به پایین ارزیابی می‌شود.</p>	<p>کیفیت زندگی شهری و برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در شهر کرمانشاه</p>	<p>نوابخش (۱۳۹۱)</p>
<p>نتایج نشان می‌دهد که در شهر مورد مطالعه مؤلفه‌های کیفیت محیط زیست، کیفیت محیط کارکردی، در وضع پایین‌تر از سطح متوسط و کیفیت اجتماع در وضع متوسط قرار دارد. در مجموع شهر نور به لحاظ بُعد سلامت فردی و اجتماعی در وضع نامطلوب قرار دارد.</p>	<p>بررسی کیفیت زندگی در شهرهای کوچک با تأکید بر بُعد سلامت فردی و اجتماعی (مطالعه موردی: شهر نور، استان مازندران)</p>	<p>قدمی و معتمد (۱۳۹۲)</p>
<p>یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد ارتباط مثبت ضعیف اما معناداری بین شرایط خانه و سلامتی، ایمنی و حمایت اجتماعی وجود دارد و حمایت اجتماعی شواهد تجربی از ارتباط بین شرایط خانه و کیفیت زندگی فراهم می‌آورد.</p>	<p>بررسی ارتباط بین شرایط فیزیکی مسکن و کیفیت زندگی فقرای شهری مالزی</p>	<p>زینل و همکاران (۲۰۱۲)</p>
<p>یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که فعالیت‌های تجاری شبانه مانند، میخانه‌ها، کافه‌ها، کلوپ‌های شبانه و رستوران‌ها کیفیت زندگی ساکنان را جنبه‌های آسایش، راحتی و ایمنی تحت تأثیر قرار می‌دهد. این مطالعه مناطق سپر، تغییر مجدد کاربری زمین از تجاری به مسکونی، استفاده از یک سیستم حمل و نقل عمومی و محله‌های حفاظت شده و گیت‌دار را توصیه می‌کند.</p>	<p>تأثیر شدت فعالیت‌های تجاری شبانه در بنگ سر کوالامپور در کیفیت زندگی ساکنان</p>	<p>نگسان و عبدالکریم (۲۰۱۲)</p>
<p>دریافتند که در مقایسه با رضایت از خانه و همسایگان نزدیک و ویژگی‌های آن، رضایت از کیفیت کلی زندگی شهری در فاماگوستا پایین‌تر است. در حالی که تقریباً دو سوم (۶۶٪) از نمونه به‌طور کلی از محله خود راضی بودند تنها ۴۰ درصد از کیفیت زندگی شهری رضایت داشتند. به‌طور کلی، مردم در فاماگوستا به احتمال زیاد از امکانات تفریحی، فضای سبز، تعمیر و نگهداری خیابان‌ها و ترافیک در شهر رضایت ندارند که به این معنی بود که درجه بالایی از تفاوت‌ها در میان ساکنان شهر در رابطه با دامنه رضایت مندی از زندگی شهری وجود دارد.</p>	<p>با بررسی کیفیت زندگی در فاماگوستا</p>	<p>اکتای و روستملی (۲۰۱۰)</p>

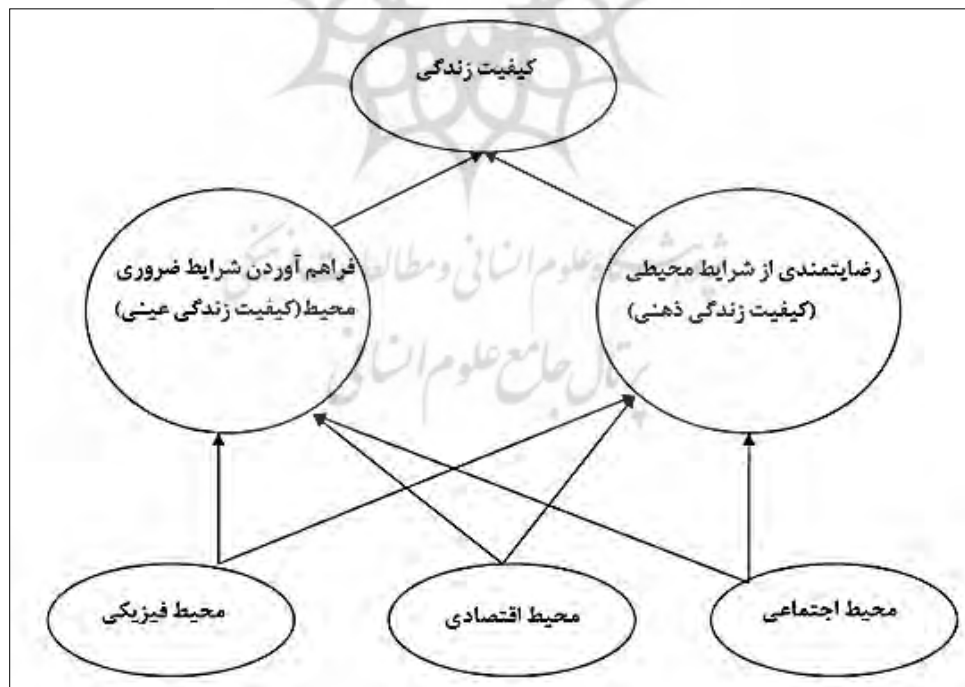
چارچوب نظری پژوهش

مفهوم کیفیت زندگی

کیفیت زندگی شهری در اصطلاح کلی برای توصیف اینکه انسان‌ها چگونه نیازهای خود را برآورده می‌سازند یا حدی که اشخاص و جوامع از قلمروهای گوناگون زندگی شهری احساس رضایت می‌کنند به کار برده می‌شود (Costanza, 2007: 269). در طول چند دهه اخیر، توسعه بی‌رویه شهرنشینی، مهاجرت، ازدیاد جمعیت و تغییر در شیوه زندگی، دگرگونی بیشتر در ساختار زندگی شهری را فراهم آورد. چنین وضعیتی که سنخیتی با رشد زیرساخت‌های شهری نداشته، نیازهای مختلف انسانی را نادیده گرفته و باعث شده تا توسعه فیزیکی شهرها، لجام‌گسیخته و بدون توجه به پارامترهای انسانی-اجتماعی اتفاق افتد (کرم و محمدی، ۱۳۸۸: ۶۰).

مدل کیفیت زندگی داس^۱

داس یک مدل مفهومی که نشان دهنده ارتباط بین محیط و کیفیت زندگی است ارائه کرده است. این مدل یک روش پایین به بالا با استفاده از شاخص‌های عینی و ذهنی برای مطالعه کیفیت زندگی ارائه می‌دهد. این روش از ترکیب محیط بیرونی زندگی (کیفیت عینی) و ادراک شخصی از محیط زندگی (کیفیت زندگی ذهنی) برای مطالعه کیفیت زندگی بهره برده است. (Das, 2008:301). شکل شماره (۱) نحوه ترکیب و به‌کارگیری شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی را به دو صورت عینی و ذهنی و براساس مدل داس که برای مطالعه کیفیت زندگی در گواهایی به کار رفته را نشان می‌دهد.

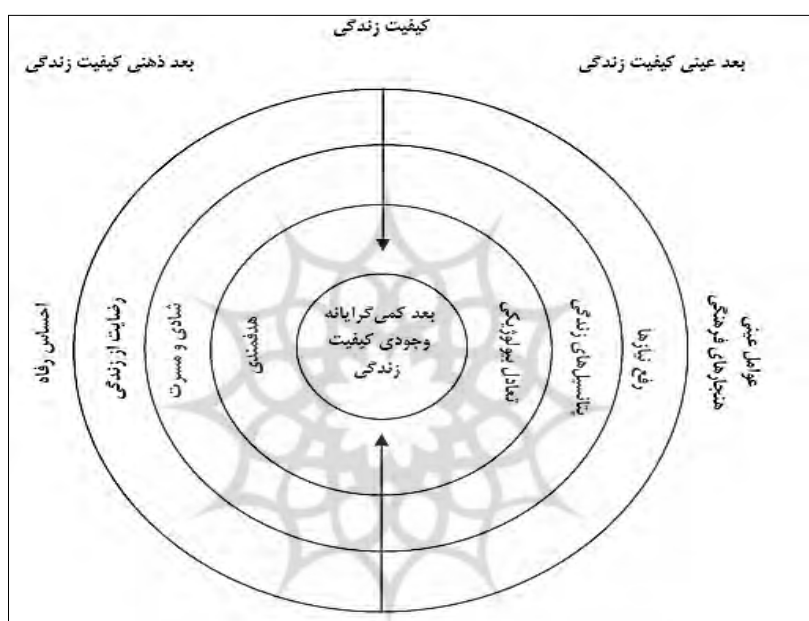
شکل ۱. مدل کیفیت زندگی

(منبع: Das, 2008: 301)

مدل تئوری تلفیقی کیفیت زندگی

این مدل بیان می‌کند که کیفیت زندگی شامل سه بُعد اساسی ذهنی، عینی، بُعد وجودی یا هستی‌گرایانه است که هر یک در تعامل با دیگری است. بُعد ذهنی کیفیت زندگی نشان‌دهنده چگونگی ارزیابی و احساس فرد درباره زندگی است. در این بُعد هر فرد چگونه زیستن خود و احساسش از زندگی را ارزیابی می‌کند. در بُعد وجودی یا هستی‌گرایانه، چگونه خوب بودن زندگی هر

فرد در سطحی عمیق‌تر بیان می‌شود. این بُعد تناسب و توازن فردی را در سطحی عمیق‌تر منعکس می‌کند و در بُعد عینی کیفیت زندگی این واقعیت که زندگی فرد چگونه به وسیله جهان خارج و محیط‌های اطراف درک و تفسیر می‌شود، تبیین می‌شود. این ابعاد دارای هم‌پوشانی‌اند و براساس آنچه پیش‌تر بیان شد، می‌توانند در طیفی از ذهنیات تا عنیات دسته‌بندی گردند (Ventgato, 2003: 1040-1030).

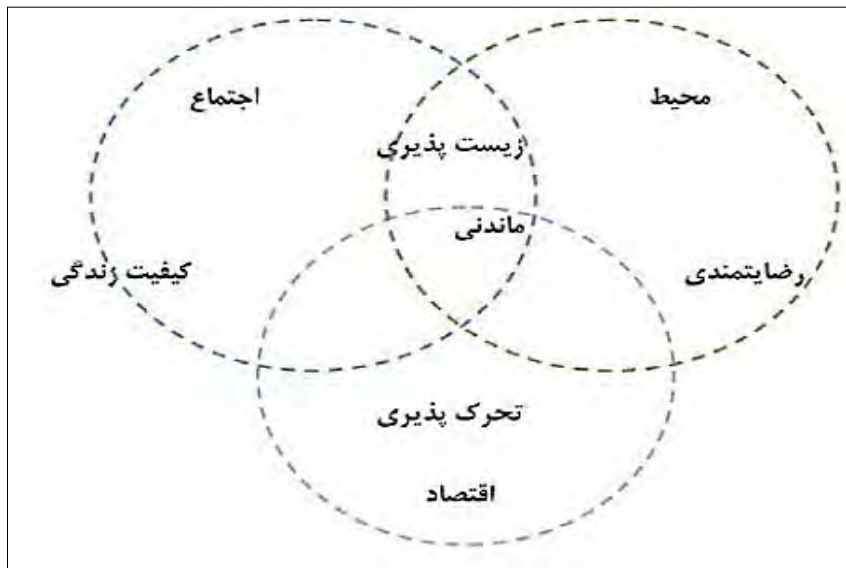
شکل ۲. مدل تلفیقی کیفیت زندگی

(منبع: Ventgato, 2003)

شده است. مزیت این مدل این است که تقابل بین قلمروها صریحاً معین شده و تصویری از مفاهیم زیست‌پذیری، کیفیت زندگی و پایداری در ارتباط متقابل با همدیگر بیان شده است (Van Kamp and et al, 2003: 11).

مدل عوامل سهیم در کیفیت زندگی از دیدگاه اکولوژی انسانی

برای تبیین مفهوم کیفیت زندگی مدلی توسط شیفر و همکارانش در سال ۲۰۰۰ میلادی ارائه شده است. در این مدل بر سه قلمرو اجتماع، محیط و اقتصاد تأکید

شکل ۳. مدل عوامل سهیم در کیفیت زندگی از دیدگاه اکولوژی انسانی
(منبع: Van Kamp and et al, 2003: 11)

کیفیت کلی زندگی را نشان می‌دهد (خادم الحسینی، ۱۳۸۹: ۵۰).

شاخص‌های سنجش کیفیت زندگی شهری
در گذشته محققان علوم اجتماعی برای سنجش کیفیت زندگی استفاده از معرف‌های عینی فرافرهنگی مانند رفع نیازهای اولیه (غذا، سرپناه و...) را توصیه می‌کردند. تأکید زیاد بر دیدگاه عینی منجر به غفلت از دیدگاه ذهنی شد که بسیار مهم است و در سطح فردی به کار برده می‌شود. در حالی که شاخص‌های عینی محیط زندگی و کار را تشریح می‌کنند و شاخص‌های ذهنی راه‌هایی که مردم شرایط اطرافشان را درک و ارزیابی می‌کنند را تشریح می‌کنند (اکبری، ۱۳۸۹: ۱۲۸). امروزه تعریف بهزیستی ذهنی به‌عنوان شاخص کیفیت زندگی از مطلوبیت بیشتری برخوردار است. بدان سبب که به‌جای اینکه متخصصان بگویند مردم چه هنگام احساس خوشبختی می‌کنند، خود مردم درباره آن اظهار نظر می‌کنند. می‌توان به روشنی از شهروندان پرسید که تا چه حد احساس خوشبختی می‌کنند. سنجش کیفیت زندگی شهری با استفاده از این رویکرد مشکل بوده و وقت و هزینه بیشتری را نسبت به سنجش شاخص‌های عینی به خود

تحقیقات و مطالعات اخیر کیفیت زندگی، بر دو روش‌شناسی عمده متمرکز بوده‌اند: روش اول، شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی قابل سنجش (ابعاد عینی) را برای انعکاس میزان برآورده شدن نیازهای انسانی به کار می‌گیرد و روش دوم، سطوح شادکامی و رضایتمندی (ابعاد ذهنی) را براساس گزارشات شخصی افراد از تجارب زندگی نشان می‌دهد، که بهزیستی ذهنی نامیده می‌شود. بنا به تعریف سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی درک افراد از موفقیت خود در زندگی از نظر فرهنگ، سیستم ارزشی که در آن زندگی می‌کنند، اهداف، انتظارات، استانداردها و اولویت‌هایشان است. پس موضوعی کاملاً ذهنی بوده و توسط دیگران قابل مشاهده نیست و بر درک افراد از جنبه‌های مختلف زندگی استوار است. ارزیابی کیفیت زندگی در ابعاد ذهنی، ادراک و ارزیابی افراد را از وضعیت زندگی خود منعکس می‌سازد و با استفاده از شاخص‌های ذهنی اندازه‌گیری می‌شود. کیفیت ذهنی زندگی به روش‌های مختلفی قابل اندازه‌گیری است. در یکی از مهم‌ترین روش‌ها، کیفیت زندگی می‌تواند میزان تجمعی از سطح رضایت در قلمروهای مختلف زندگی باشد. براساس این روش زندگی به قلمروهای مختلفی تقسیم شده و ترکیب میزان رضایت حاصل از هر یک از قلمروها،

اختصاص می‌دهد، لیکن نتایج حاصل از آن منطقی بوده و بیشتر به واقعیت نزدیک‌تر است (لطفی، ۱۳۸۸:۷۵). رویکرد های کیفیت زندگی در جدول (۲) آورده شده است.

جدول ۲. رویکرد های کیفیت زندگی شهری

رویکردها	ویژگیهای راهبردی	مفاهیم اصلی رویکرد
عاملیت گرایی	<ul style="list-style-type: none"> - بیشتر ناظر بر ذهنیات، قابلیت‌ها و توانمندیهای افراد است، و نه شرایط ساختاری، اجتماعی و محیط پیرامونی 	فردگرایی روانشناختی
مطلوبیت گرایی	<ul style="list-style-type: none"> - انتخاب امکانات و گزینه هایی که فراوان ترین لذت را برای بیشترین افراد ایجاد کند - بیشتر معطوف به چگونگی به حداکثر رساندن بهره و خیر عمومی معطوف است - به جای تحمیل ارزشهای جامعه، به هر فرد اجازه میدهد که به انتخاب های خاص خود پردازد 	اصل سودمندی اصل انتخاب
ارزشهای عام	<ul style="list-style-type: none"> - فراهم آوردن این امکان که زندگی خوب چگونه است و چگونه میتواند بهتر شود - هدفمند ساختن و سمت و سو بخشیدن به زندگی انسان . - نشان دادن نمایی کلی از عوامل تشکیل دهنده کیفیت زندگی. 	تاکید بر ارزشهای انتزاعی و امور غیر واقعی تاکید بر جنبه عمومی ارزش ها
نیازهای اساسی	<ul style="list-style-type: none"> - تاکید بر تامین نیازهای اولیه و اساسی مانند تغذیه، مسکن و بهداشت - مناسب بودن برای سنجش کیفیت زندگی اولیه در کشورهای بسیار محروم - مفهومی کامل و فراگیر را از کیفیت زندگی ارائه نمیدهد 	تاکید بر ارزشها و امور واقعی تمرکز بر کالا و خدمات
توسعه انسانی	<ul style="list-style-type: none"> - هدف اصلی در این رویکرد بهزیستی انسان است و انسان فعل و منبع اصلی توسعه به شمار میآید - حوزه های مورد مطالعه این رویکرد بیشتر آموزش، بهداشت و اشتغال است 	مردم گرا بودن توسعه
نیازهای انسانی	<ul style="list-style-type: none"> - شاخص اصلی در این رویکرد امید به زندگی است - تامین نیازها در واقع پیشنیاز مشارکت در تامین اجتماعی است . - همه افرا دارای حق مسلم در تامین نیازهایشان هستند 	مکمل بودن نیازها آزادی انتخاب و تصمیم گیری
رویکرد قابلیت	<ul style="list-style-type: none"> - محور اصلی این رویکرد، تاکید بر مجموعه قابلیت‌هایی است که شخص توان آن را دارد یا باید داشته باشد - گسترش آزادی، چه به عنوان هدف اولیه و چه به مثابه ابزار اصلی توسعه، باید در نظر گرفته شود. در این رویکرد در ارزیابی سیاستگذاران، به جای متمرکز شدن صرف بر وضعیت ذهنی افراد بر آنچه که اینها میتوانند انجام دهند تمرکز میگردد 	تاکید بر مفهوم سازی کیفیت زندگی تاکید بر توانایی افراد در دست یابی به کارکردهای مورد نظر
رویکردهای ساختارگرا	<ul style="list-style-type: none"> - مفهومی کامل و فراگیر را از کیفیت زندگی ارائه میکند که تمام حوزه های موثر بر کیفیت زندگی را در بر میگیرد. - کیفیت زندگی در معنای واقعی نمیتواند مستقل از مناسبات، روابط یا پیوندهای مشترک اجتماعی باشد. - تاکید بر اینکه کیفیت زندگی فراتر از مفهوم فرایندها و دستاوردها و تحقق فردی است. 	کلیت گرایی و فراگیر بودن کیفیت زندگی

روش پژوهش

روش این پژوهش، توصیفی تحلیلی بوده و به صورت پیمایشی با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در فرایند پرسشگری شامل شهروندان منطقه ۶ شهر تهران است. روش نمونه‌گیری

به صورت تصادفی ساده بوده و حجم نمونه با استفاده از مدل کوکران برآورد شده است. با توجه به جمعیت منطقه ۶ تهران (۲۳۱۰۲۴ نفر) ۳۸۴ پرسشنامه مورد نیاز بود که تهیه و توسط شهروندان تکمیل شد.

فرمول شماره (۱):

$$d=0.05 \quad p=0.50 \quad q=0.50 \quad T=1.96$$

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{n} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)} \implies n = \frac{384/16}{1 + \frac{1}{225290} (383/16)} \approx 384$$

جدول ۳. میزان آلفای کرونباخ

قابلیت اعتماد	
تعداد سؤال	آلفای کرونباخ
۶۴	۰/۹۲۴

(منبع: نویسندهگان: ۱۳۹۴)

داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. روایی پرسشنامه با نظر پانل متخصصان و کارشناسان در زمینه موضوع مورد پژوهش مورد تأیید قرار گرفت و برای محاسبه پایایی سؤالات پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان پایایی آن برابر با ۰/۹۲ و در سطح قابل قبولی برای پژوهش‌های علوم انسانی است. برای بررسی وضعیت متغیرها از آزمون T-test و برای سنجش روابط متغیرها بر یکدیگر از آزمون‌های اسپیرمن و پیرسون، کراس تب و رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است.

تعیین شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مناسب در سطوح مختلف مدل پژوهش

در شکل شماره (۴) شاخص‌ها و زیرشاخص‌های کیفیت زندگی به تفکیک نشان داده شده است که شامل شاخص‌های مسکن، کالبدی، زیبایی، بهزیستی فردی، تسهیلات خدماتی، ایمنی و امنیت، فرهنگی، اقتصادی، محیط‌زیستی و حمل و نقل و دسترسی است که به نوبه خود به زیرشاخص‌ها تقسیم می‌شوند.

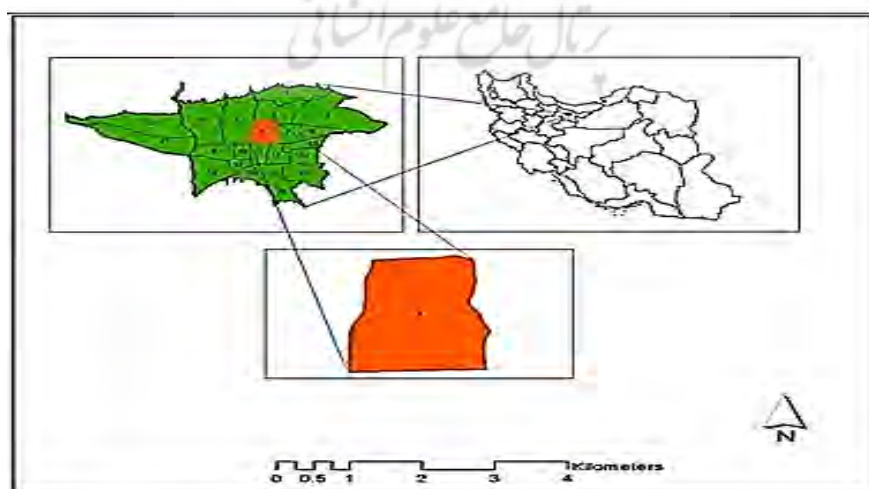
شکل ۴. مدل مفهومی شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری

(منبع: نویسندگان، ۱۳۹۴)

محدوده مورد مطالعه

جای داده و به لحاظ موقعیت جغرافیایی در حوزه مرکزی شهر تهران واقع است. این منطقه از شمال به منطقه ۳، از شرق به منطقه ۷، از جنوب به مناطق ۱۰، ۱۱ و ۱۲ و از غرب به منطقه ۲ منتهی می‌شود (شهرداری منطقه ۶، ۱۳۹۴).

منطقه با مساحتی معادل ۲۱/۲ کیلومتر مربع، حدود ۳/۲ درصد از سطح شهر را دربرمی‌گیرد که از این نظر در رتبه سیزدهم مناطق شهر تهران قرار دارد. مساحت منطقه به ۶ ناحیه و ۱۸ محله تقسیم شده و بیش از ۳۰ درصد ساختمان‌های دولتی و خصوصی را در خود

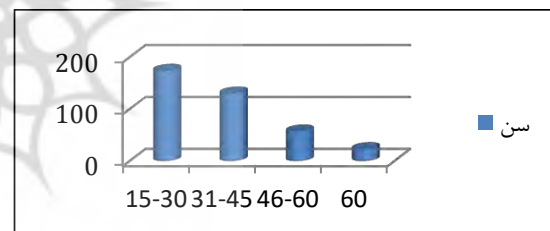
شکل شماره ۵. موقعیت منطقه ۶ شهرداری تهران

(منبع: نویسندگان، ۱۳۹۲)

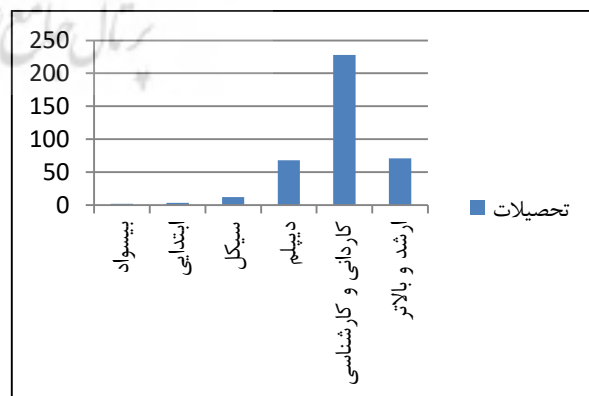
بحث و یافته‌ها

بررسی ویژگی‌های جمعیتی شرکت‌کنندگان در پژوهش

سن: شرکت‌کنندگان در پژوهش به چهار گروه سنی ۳۰-۱۵، ۴۵-۳۱، ۶۰-۴۶ و بالاتر از ۶۰ سال تقسیم‌بندی شدند که از این تعداد ۱۷۴ نفر در گروه سنی ۳۰-۱۵ سال قرار داشتند. ۱۳۰ نفر از افراد در سنین بین ۴۵-۳۱ سال قرار داشتند. ۵۷ نفر در سنین بین ۶۰-۴۶ سال قرار داشتند و ۲۳ نفر نیز در سنین بالای ۶۰ سال مورد پرسش قرار گرفتند. از ۳۸۴ شهروندی که مورد پرسش واقع شدند ۲۲۱ نفر مذکر و ۱۷۳ نفر مؤنث بودند. ۲ نفر بی‌سواد، ۳ نفر دارای تحصیلات ابتدایی، ۱۲ نفر دارای مدرک سیکل، ۶۸ نفر دارای مدرک دیپلم، ۲۲۸ نفر دارای تحصیلات کاردانی و کارشناسی و ۷۴ نفر دارای تحصیلات ارشد و بالاتر هستند.

شکل ۶. نمودار وضعیت سنی شرکت‌کنندگان در پژوهش (منبع: نویسندگان: ۱۳۹۴)

شکل ۷. نمودار بررسی میزان تحصیلات شرکت‌کنندگان در پژوهش (منبع: نویسندگان: ۱۳۹۴)

بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در منطقه

۶ شهرداری تهران

براساس نتایج آزمون T، برای شاخص مسکن این روابط معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص مسکن که برابر با ۲۳/۷۳ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۲۵ است نشان می‌دهد که کیفیت مسکن در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، برای شاخص کالبدی این روابط معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص کالبدی که برابر با ۱۱/۶۴ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۱۳ است نشان می‌دهد که کیفیت شاخص کالبدی در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، برای شاخص زیبایی این روابط معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص زیبایی که برابر با ۳۲/۷۳ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۳۴ است نشان می‌دهد که کیفیت زیبایی در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، برای شاخص بهزیستی فردی این روابط معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص بهزیستی فردی که برابر با ۱۵/۲۸ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۱۶ است نشان می‌دهد که کیفیت بهزیستی فردی در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، شاخص تسهیلات خدماتی این روابط معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص تسهیلات خدماتی که برابر با ۱۴/۳۹ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۱۶ است نشان می‌دهد که کیفیت تسهیلات خدماتی در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، برای شاخص ایمنی و امنیت این روابط معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص ایمنی و امنیت که برابر با ۱۵/۹۸ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۱۹ است نشان می‌دهد که رضایت از ایمنی و امنیت در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، برای شاخص فرهنگی این روابط

است و با بررسی میزان میانگین شاخص دسترسی و حمل و نقل که برابر با ۲۸/۵۰ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۳۴ است نشان می‌دهد که کیفیت شاخص دسترسی و حمل و نقل در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. به‌منظور بررسی شاخص‌های تأثیرگذار در کیفیت زندگی، در کیفیت زندگی شهری از رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. با بهره‌گیری از مدل رگرسیون چندگانه مشخص شد بین شاخص‌های (مسکن، کالبدی، زیبایی، بهزیستی فردی، تسهیلات خدماتی، ایمنی و امنیت، فرهنگی، اقتصادی، محیط‌زیستی و دسترسی و حمل و نقل) و کیفیت زندگی در منطقه ۶ رابطه معناداری وجود دارد. ضریب تصحیح شده R^2 نشان می‌دهد مقدار رابطه ۰/۹۹۶ درصد بوده است. یعنی ۰/۹۹۶ درصد از بالابودن کیفیت زندگی در این منطقه ناشی از شاخص‌های مذکور بوده است.

معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص فرهنگی که برابر با ۱۷/۱۷ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۱۹ است نشان می‌دهد که کیفیت شاخص فرهنگ در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، برای شاخص اقتصاد این روابط معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص اقتصاد که برابر با ۷/۸۸ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۱۳ است نشان می‌دهد که کیفیت شاخص اقتصاد در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، برای شاخص محیط‌زیست این روابط معنادار است و با بررسی میزان میانگین شاخص محیط‌زیست که برابر با ۱۲/۷۹ است و مقایسه آن با میزان Test value که برابر با ۱۶ است نشان می‌دهد که کیفیت شاخص محیط‌زیست در این منطقه پایین‌تر از میزان میانگین قرار دارد. براساس نتایج آزمون T، برای شاخص دسترسی و حمل و نقل این روابط معنادار

جدول ۴. نتایج آزمون T از وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در منطقه ۶ شهرداری تهران

شاخص‌های کیفیت زندگی	میانگین	میزان Test value	T	سطح معناداری
مسکن	۲۳,۷۳	۲۵	-۴,۷۶۲	۰/۰۰۰
کالبدی	۱۱,۶۴	۱۳	-۱۰,۵۵۷	۰/۰۰۰
زیبایی شهر	۳۲,۷۳	۳۴	-۳,۰۷۸	۰/۰۰۰
بهزیستی فردی	۱۵,۲۸	۱۶	-۳,۵۳۲	۰/۰۰۰
تسهیلات خدماتی	۱۴,۳۹	۱۶	-۸,۹۱۶	۰/۰۰۰
ایمنی و امنیت	۱۵,۹۸	۱۹	-۱۳,۹۷۱	۰/۰۰۰
فرهنگی	۱۷,۱۷	۱۹	-۸,۹۲۲	۰/۰۰۰
اقتصادی	۷,۸۸	۱۳	-۳۰,۱۸۲	۰/۰۰۰
محیط‌زیستی	۱۲,۷۹	۱۶	-۱۶,۸۴۵	۰/۰۰۰
دسترسی و حمل و نقل	۲۸,۵۰	۳۴	-۱۵,۰۹۰	۰/۰۰۰
کل	۱۷۹,۸۰	۱۹۳	-۸,۵۵۶	۰/۰۰۰

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

محیط‌زیستی و دسترسی و حمل و نقل) و کیفیت زندگی در سطح ۰/۹۹۹ درصد را در منطقه ۶ نشان می‌دهد.

بررسی وضعیت رگرسیونی شاخص‌های پژوهش و کیفیت زندگی

جدول شماره (۵) معناداربودن رابطه بین شاخص‌های (مسکن، کالبدی، زیبایی، بهزیستی فردی، تسهیلات خدماتی، ایمنی و امنیت، فرهنگی، اقتصادی،

جدول ۵. آماره‌های تحلیل رگرسیون شاخص‌های تحقیق و کیفیت زندگی.

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تبیین	ضریب تبیین تعدیل شده	خطای معیار
۰,۹۹۶	۰,۹۹۳	۰,۹۹۲	۲,۶۵۰۸۴

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

جدول شماره ۶. تحلیل واریانس و رگرسیون چندگانه شاخص‌های تحقیق و کیفیت زندگی.

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی‌داری
۱	رگرسیون	۱۰	۳۴۷۰۰,۸۶۹	۴۹۳۸,۲۶۷	b,...
	باقیمانده‌ها	۳۷۳	۷,۰۲۷		
	کل	۳۸۳	۳۴۹۶۲۹,۷۴۰		

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

بررسی میزان همبستگی بین مؤلفه‌های اجتماعی

(سن، جنس، تحصیلات) با کیفیت زندگی شهری

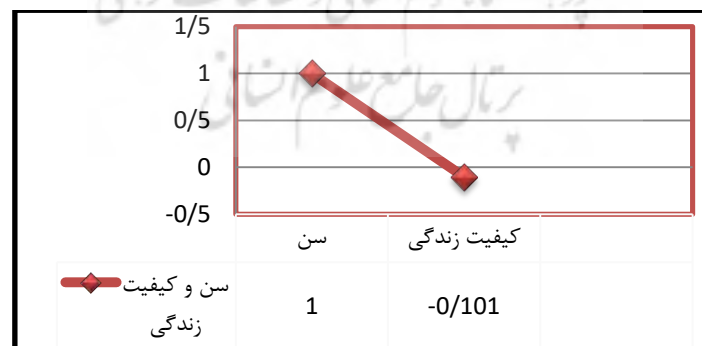
با یکسان‌سازی تمامی شاخص‌های کیفیت زندگی برای سنجش همبستگی از همبستگی پیرسون استفاده شده است. با بررسی میزان همبستگی بین دو متغیر سن و کیفیت زندگی به این نتیجه می‌رسیم که با توجه به

پایین‌تر بودن میزان معنی‌داری از ۰/۰۵ با ۰/۹۵ اطمینان، وجود رابطه معکوس و ضعیفی را بین دو متغیر نتیجه می‌گیریم، به این صورت که با افزایش میزان سن، کیفیت زندگی کاهش می‌یابد.

جدول ۷. جدول همبستگی بین سن و کیفیت زندگی

کیفیت زندگی	ضریب همبستگی	سن	کیفیت زندگی
۰,۱۰۱*	ضریب همبستگی	۱,۰۰۰	کیفیت زندگی
۰,۰۴۹	معناداری	---	معناداری
۳۸۴	N	۳۸۴	N

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

شکل ۸. رابطه سن و کیفیت زندگی؛

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

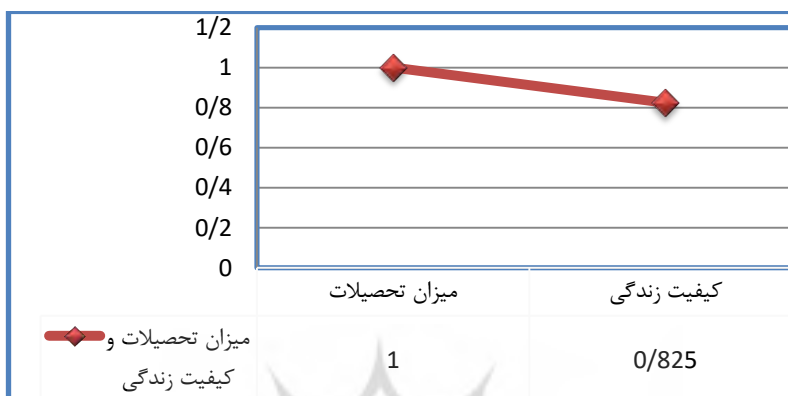
به‌منظور بررسی رابطه بین دو متغیر ترتیبی تحصیلات و کیفیت زندگی که با یکسان‌سازی تمام شاخص‌های کیفیت زندگی به‌دست آمده، از آزمون اسپیرمن استفاده شده است و با توجه به میزان sig که میزان آن پایین‌تر از ۰/۰۱ است و همچنین با توجه به میزان

ضریب همبستگی محاسبه شده، به این نتیجه می‌رسیم که بین دو متغیر رابطه معناداری و مثبت بالایی وجود دارد به این صورت که با افزایش میزان تحصیلات، رضایت از کیفیت زندگی افزایش می‌یابد.

جدول ۸. جدول همبستگی بین میزان تحصیلات و کیفیت زندگی

کیفیت زندگی	تحصیلات	آزمون همبستگی اسپیرمن	
کیفیت زندگی	۱,۰۰۰	ضریب همبستگی	۰,۰۸۲۵**
	---	معناداری	۰,۰۰۰
	۳۸۴	N	۳۸۴

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

شکل ۹. رابطه میزان تحصیلات و کیفیت رضایت از کیفیت زندگی

(منبع: نویسندگان: ۱۳۹۴)

۰/۹۵ درصد اطمینان وجود رابطه بین دو متغیر نتیجه گرفته می‌شود نتایج آزمون کراس تب (جدول شماره ۸) نشان می‌دهد که میزان رضایت‌مندی زنان از کیفیت زندگی بیشتر از مردان است.

به‌منظور بررسی رابطه بین دو متغیر جنسیت و کیفیت زندگی که در مقیاس اسمی-ترتیبی قرار دارند از آزمون کا اسکوئر استفاده شده است. با توجه به میزان sig که میزان آن از سطح اطمینان ۰/۰۵ کمتر است با

جدول ۹. جدول همبستگی بین جنسیت و کیفیت زندگی

درجه آزادی	معناداری	مقدار ارزش	آزمون کا اسکوئر
۷۷	۰,۰۰۶	۲۱,۳۸۶	پیرسون - کا اسکوئر
۷۷	۰,۰۰۵	۲۱,۹۱۹	نسبت احتمال
۱	۰,۰۱۷	۵,۷۱۶	رابطه خطی با خطی

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

جدول ۱۰. آزمون کراس تب برای رابطه جنس و رضایت از کیفیت زندگی

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	آزمون کراس تب	
۱۱	۱۸	۹۹	۶۹	۱۴	تعداد	مرد
۵,۲	۸,۵	۴۶,۹	۳۲,۷	۶,۶	درصد	
۵	۲۳	۵۷	۵۴	۳۳	تعداد	زن
۲,۹	۱۳,۴	۳۳,۱	۳۱,۴	۱۹,۲	درصد	
۴,۲	۱۰,۷	۴۰,۹	۳۲	۱۲,۲	درصد	جمع

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول: سطح کیفیت زندگی در منطقه ۶ شهر تهران در وضع مناسبی نیست. با یکسان‌سازی و ترکیب گویه‌های مربوط به تمام شاخص‌های کیفیت زندگی نشان می‌دهد که این روابط معنادار است. با توجه به متوسط سطح رضایت از

شاخص‌های کیفیت زندگی که میزان آن ۱۷۹,۸۰ محاسبه شده است و مقایسه آن با Test value گویه‌ها که ۱۹۳ در نظر گرفته شده، مشخص می‌شود که رضایت از شاخص‌های کیفیت زندگی در منطقه ۶ در سطح پایین‌تر از میانگین قرار دارد با توجه به جدول زیر فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۱۱. یکسان‌سازی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری

شاخص‌های کیفیت زندگی	میانگین	انحراف از معیار	Test value	T	معناداری
فرهنگ	۱۷۹,۸۰	۳۰,۲۱	۱۹۳	-۸,۵۵۶	۰,۰۰۰

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

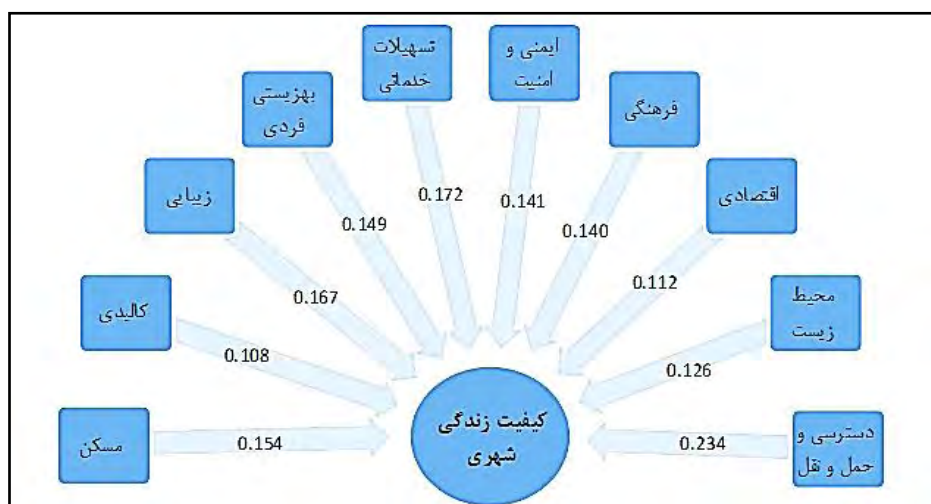
فرضیه دوم: شاخص‌های فرهنگی، تسهیلات خدماتی و مسکن مهمترین شاخص‌های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهری در منطقه ۶ شهر تهران هستند. به‌منظور ارزیابی میزان تأثیر شاخص‌های مختلف بر کیفیت زندگی از آزمون رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون رگرسیون خطی چندمتغیره نشان می‌دهد که با توجه به میزان بتا،

شاخص‌های دسترسی و حمل و نقل با میزان بتای ۰/۲۳۴، شاخص تسهیلات خدماتی با میزان بتای ۰/۱۶۷، شاخص زیبایی‌شناختی با میزان بتای ۰/۱۵۴، تأثیرگذارترین شاخص مسکن با میزان بتای ۰/۱۵۴ تأثیرگذارترین شاخص‌ها بر کیفیت زندگی هستند و فرضیه دوم پژوهش رد می‌شود.

جدول ۱۲. آزمون رگرسیون چندمتغیره از تأثیر شاخص‌ها بر کیفیت زندگی

مدل	ضرایب استاندارد نشده			ضرایب استاندارد نشده	Sig
	Beta	Std. error	B		
کل	-	۰,۹۴۷	۱,۲۶۷	۱,۳۳۸	۰,۱۸۲
مسکن	۰,۱۵۴	۰,۰۳۰	۰,۸۹۴	۲۹,۳۱۸	۰,۰۰۰
کالبد	۰,۱۰۸	۰,۰۶۲	۱,۲۹۰	۲۰,۸۰۴	۰,۰۰۰
زیبایی	۰,۱۶۷	۰,۰۲۲	۰,۶۲۶	۲۸,۲۵۵	۰,۰۰۰
بهبودی فردی	۰,۱۴۹	۰,۰۳۹	۱,۱۲۹	۲۸,۸۵۵	۰,۰۰۰
تسهیلات خدماتی	۰,۱۷۲	۰,۰۶۳	۱,۴۶۹	۲۳,۱۸۳	۰,۰۰۰
ایمنی	۰,۱۴۱	۰,۰۳۹	۱,۰۱۰	۲۵,۶۷۴	۰,۰۰۰
فرهنگی	۰,۱۴۰	۰,۰۴۵	۱,۰۵۱	۲۳,۲۰۴	۰,۰۰۰
اقتصاد	۰,۱۱۲	۰,۰۵۱	۱,۰۱۷	۲۰,۱۲۲	۰,۰۰۰
محیط‌زیستی	۰,۱۲۶	۰,۰۵۳	۱,۰۱۷	۱۹,۳۲۹	۰,۰۰۰
دسترسی و حمل و نقل	۰,۲۳۴	۰,۰۲۷	۰,۹۹۰	۳۷,۰۴۰	۰,۰۰۰

(منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴)

شکل ۱۰. میزان تأثیر شاخص‌های مختلف بر کیفیت زندگی شهری

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴)

دارد به این صورت که با افزایش میزان تحصیلات، رضایت از کیفیت زندگی افزایش می‌یابد. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که بین متغیرهای سن، جنس و میزان تحصیلات با کیفیت زندگی رابطه معنادار وجود دارد و فرضیه سوم پژوهش تأیید می‌شود.

نتیجه‌گیری

کیفیت زندگی، مفهومی پیچیده و چندبُعدی است که تحت تأثیر مؤلفه‌هایی چون زمان و مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی قرار دارد، و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب است. برخی آن را به‌عنوان قابلیت زیست‌پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به‌عنوان اندازه‌ای برای میزان جذابیت و برخی به‌عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایت‌مندی و مواردی از این دست تعبیر کرده‌اند؛ بنابراین کیفیت زندگی، واژه‌ای پیچیده در ارتباط با شرایط و وضعیت جمعیت، در یک ناحیه است، که دربرگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌هایی همچون رضایت، شادمانی و امنیت را شامل می‌شود (شاخص‌های ذهنی) در برخی موارد، رضایت‌های اجتماعی نیز نامیده می‌شود. توجه به مفهوم بُعد ذهنی، یکی از دیدگاه‌هایی است که در تحقیقات مربوط به کیفیت زندگی به‌کار برده می‌شود. این رویکرد که به رویکرد آمریکایی کیفیت زندگی معروف است، درمقابل رویکرد

فرضیه سوم: بین ویژگی‌های فردی (سن، جنس، میزان تحصیلات) و سطح کیفیت زندگی در منطقه ۶ شهر تهران رابطه معناداری وجود دارد.

به‌منظور بررسی میزان همبستگی بین متغیرهای فاصله‌ای سن و ترتیبی کیفیت زندگی از همبستگی پیرسون استفاده شده است. با بررسی میزان همبستگی بین دو متغیر سن و کیفیت زندگی به این نتیجه می‌رسیم که با توجه به پایین‌تر بودن میزان معنی‌داری از ۰/۰۵ با ۰/۹۵ اطمینان وجود رابطه بین دو متغیر را نتیجه می‌گیریم که این روابط به‌صورت معکوس است به این صورت که با افزایش میزان سن کیفیت زندگی کاهش پیدا می‌کند. به‌منظور بررسی رابطه بین دو متغیر جنسیت و کیفیت زندگی که در مقیاس اسمی - ترتیبی قرار دارند از آزمون کاسکوئر استفاده شده است. با توجه به میزان sig که میزان آن از سطح اطمینان ۰/۰۵ کمتر است با ۰/۹۵ درصد اطمینان وجود رابطه بین دو متغیر نتیجه گرفته می‌شود. به‌منظور بررسی رابطه بین دو متغیر ترتیبی تحصیلات و کیفیت کلی زندگی که با یکسان‌سازی تمام شاخص‌های کیفیت زندگی به‌دست آمده، از آزمون اسپیرمن استفاده شد و با توجه به میزان sig که میزان آن پایین‌تر از ۰/۰۱ است و همچنین با توجه به میزان ضریب همبستگی محاسبه شده به این نتیجه می‌رسیم که بین دو متغیر رابطه معناداری و مثبت بالایی وجود

- ایجاد عایق‌های صوتی در اطراف بزرگراه‌های موجود در منطقه ۶ شهرداری تهران به‌منظور جلوگیری از آلودگی‌های صوتی برای مسکن که در حاشیه بزرگراه‌ها واقع شده‌اند.
- بهبود حفظ و نگهداری فضاهای سبز شهری و ایجاد پارک‌های محله‌ای و جیبی در منطقه ۶ شهر تهران.
- توجه به ایستگاه‌های مترو (انقلاب، توحید) با توجه به حجم بالای مسافر در این منطقه از شهر و در نظر گرفتن نیازهای شهروندان در آن‌ها.
- تقویت امکانات بهداشتی و درمانی و توزیع مناسب آن‌ها در منطقه ۶ شهر تهران.
- تقویت مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت و توزیع مناسب آن‌ها به‌دلیل تراکم بالای جمعیتی در منطقه ۶ شهر تهران.
- بهبود وضعیت روشنایی خیابان‌ها، کوچه‌های و فضاهای شهری منطقه ۶ شهر تهران.
- افزایش نظارت و گشت‌زنی شبانه‌روزی پلیس در محله‌های مختلف منطقه ۶ شهر تهران.

منابع

- اکبری، اسماعیل؛ امینی، مهدی. (۱۳۸۹). کیفیت زندگی شهری ایران. فصل‌نامه رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، سال ۱۰، شماره ۳۶، ص ۶-۱۰.
- خادم‌الحسینی، احمد، منصوریان، حسین، ستاری، محمد حسین (۱۳۸۹)، سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری، فصل‌نامه جغرافیا و مطالعات محیطی، شماره ۳، ص ۷-۹.
- رضوانی، محمدرضا، متکان علی اکبر، منصوریان حسین، ستاری محمدحسین، (۱۳۸۸)، توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه ای: دانشگاه کاشان، دوره ۱، شماره ۲، ص ۱-۱۸.
- سیف‌الدینی، فرانک. (۱۳۸۸). فرهنگ واژگان برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای. تهران: انتشارات آبیژ، چاپ دوم.
- شاطریان محسن، اشنویی امیر، گنجی پور محمود (۱۳۹۱)، سنجش میزان رضایتمندی ساکنان بافت قدیم شهر آران و بیدگل از شاخص‌های کیفیت زندگی، مطالعات و پژوهش

اسکاندیناوی مطرح شده است. کیفیت ذهنی زندگی به روش‌های مختلفی قابل اندازه‌گیری است. در یکی از مهم‌ترین روش‌ها، کیفیت زندگی می‌تواند میزان جمعی از سطح رضایت در قلمروهای مختلف زندگی باشد. براساس این روش زندگی به قلمروهای مختلفی تقسیم شده و ترکیب میزان رضایت حاصل از هر یک از قلمروها، کیفیت کلی زندگی را نشان می‌دهد. در این تحقیق به بررسی شاخص‌های ذهنی در قالب سه بُعد اقتصادی، کالبدی-زیست‌محیطی و اجتماعی-فرهنگی پرداخته شده است که در قالب طیف ۵ مقیاسی لیکرت از رضایت‌مندی بسیار زیاد تا بسیار کم بیان شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد رضایت‌مندی شهروندان از کیفیت زندگی شهری در منطقه ۶ در وضعیت نامطلوبی قرار دارد و شاخص‌های دسترسی و حمل و نقل با میزان بتای ۰/۲۳۴، شاخص تسهیلات خدماتی با میزان بتای ۰/۱۷۲، شاخص زیبایی‌شناختی با میزان بتای ۰/۱۶۷، تأثیرگذارترین شاخص‌ها بر کیفیت زندگی شهری هستند. طبق نتایج بین ویژگی‌های فردی (سن، جنس، میزان تحصیلات) و سطح کیفیت زندگی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد به‌طوری‌که میزان رضایت‌مندی زنان از کیفیت زندگی بیشتر از مردان است. نتایج آزمون اسپیرمن نشان می‌دهد که بین دو متغیر تحصیلات و کیفیت زندگی رابطه معناداری و مثبت وجود دارد به این صورت که با افزایش میزان تحصیلات کیفیت زندگی نیز افزایش پیدا می‌کند. همچنین نتایج آزمون پیرسون درباره متغیرهای سن و کیفیت زندگی نشان می‌دهد که این روابط به‌صورت معکوس است؛ به این صورت که با افزایش میزان سن، کیفیت زندگی کاهش پیدا می‌کند. در پایان به‌منظور بهبود کیفیت زندگی در منطقه ۶ پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌شود. در مجموع شهروندان از شاخص‌های ذهنی منتخب و مرتبط با کیفیت زندگی رضایت چندانی ندارند، البته بررسی میدانی محققان هم تاحدودی نظرات شهروندان را تأیید می‌کند.

مراغه). نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، شماره ۴۵، صص ۷۵-۸۶.

مرکز آمار ایران. سرشماری عمومی نفوس و مسکن. (۱۳۹۰).
گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰. قابل
دسترسی از سایت <http://www.amar.org.ir>.

نقدی اسد الله، بابایی حیدر، (۱۳۹۴)، مروری بر شاخص‌ها و
مولفه‌های کیفیت زندگی شهری مورد مطالعه‌ی شهر
همدان، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، دانشگاه
آزاداسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، سال هفتم، شماره
۲۱، صص ۷.

نوابخش، مهرداد. (۱۳۹۱). کیفیت زندگی شهری و برخی عوامل
اجتماعی مؤثر بر آن در شهر کرمانشاه، مطالعات
جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)، دانشگاه آزاد
اسلامی، واحد دهقان، دوره دوم، شماره سوم، صفحات ۸۱-۶۵.

Beck, A & Stave, K(۲۰۱۱). understanding urban
quality of life and sustainability, available at:
[www.systemdynamics.
Org/conference/2011/proceed/index/.htm](http://www.systemdynamics.Org/conference/2011/proceed/index/.htm)

Costanza, R., Fisher, B., Ali, S., Beer, C., Bond, L,
Boumans, R., et al.(2007). Quality of life:
an approach integrating opportunities, human
needs, and subjective well-being.
EcologicalEconomics, 61, 267-276.

Das, D(2008). "urban quality of life: A case study of
Guwahati, social indicator Research", No.88.

Fayers PM, Machine D., (2000). Introduction. In:
Fayers PM, Machine D. Quality of Life
Assessment, Analysis and interpretation", 1st ed.
UK: John Willy & Sons.

Higgins, P & Campanera, Josep M(2011).
sustainable quality of life in English city location,
Cities28, 290 – 299.

Jacobs , jane (۱۹۶۱). the Death and life of Great
American cities. New yourk. Rondon House.

Kles, Rusen(2012). The quality of life and the
environment, proceda – Social and behavioral
science, 35, 23 – 32.

Oktay,D&Rustemli,M(2010)Measuring the quality
of urban life and neighbourhood satisfaction:
Finding fram Gazimagusa(Famagustaand) Area
study, International journal of social science and
humanity studies,Vol 2, No 2, 2010 ISSN: 1309-
8063 (Online).

های شهری منطقه‌ای، دانشگاه کاشان، دوره ۴، شماره
۱۳، صص ۱-۱۸.

شناخت کیفیت زندگی در شهر تهران. (۱۳۸۸). مرکز مطالعات و
برنامه‌ریزی شهر تهران (شهرداری تهران)، گزارش مرحله اول،
ویرایش سوم.

فرجی سبکبار، حسنعلی. (۱۳۹۲). جزوه کلاسی درس GIS،
مقطع کارشناسی ارشد، رشته برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه
تهران.

قالیباف، محمدباقر و همکاران. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت زندگی
شهری (مطالعه موردی: محله یافت‌آباد). فصلنامه علمی و
پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران، انجمن جغرافیایی ایران،
دوره جدید، سال ۹، شماره ۳۱، صص ۱۰-۱۱.

قدمی، مصطفی؛ معتمد، سمانه. (۱۳۹۲). بررسی کیفیت زندگی
در شهرهای کوچک با تأکید بر بُعد سلامت فردی و اجتماعی
(مطالعه موردی: شهر نور، استان مازندران). جغرافیا و
برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه اصفهان، سال ۲۴، پیاپی ۴۹،
شماره ۱، صص ۶-۸.

قربانی، زینب؛ خاکپور، براتعلی؛ مافی، عزت‌اله. (۱۳۹۱). تحلیل
توزیع فضایی کیفیت زندگی در محله‌ها شهر چالوس، مجله
پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد
مرودشت، سال ۴، شماره ۱۳، صص ۱۸-۱.

کوکبی، افشین، (۱۳۸۶)، معیارهای ارزیابی کیفیت زندگی
شهری در مراکز شهری، نشریه جغرافیا و مطالعات محیطی،
افشین کوکبی؛ مجله: هویت شهر؛ دانشگاه تهران، شماره ۱
صص ۱۰-۱۲.

کرم، امیر؛ محمدی، اعظم. (۱۳۸۸). ارزیابی و پهنه‌بندی تناسب
زمین برای توسعه فیزیکی شهر کرج و اراضی پیرامونی برپایه
فاکتورهای طبیعی و روش فرایند تحلیل سلسله (AHP).
فصلنامه جغرافیای طبیعی، دانشگاه تهران، سال اول، شماره
۴، صص ۷۹-۷۴.

گیوه‌چی، سعید. (۱۳۸۸). تحلیل و ارائه الگوهای مدیریت در
سوانح شهری ناشی از مخاطرات زیست‌محیطی (مورد: منطقه
۶ تهران)، رساله دکتری، دانشکده جغرافیا، گروه جغرافیای
انسانی، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استاد راهنما
مهدی قرخلو.

لطفی، صدیقه؛ منوچهری، ایوب. (۱۳۹۰). تحلیل ابعاد عینی و
ذهنی دسترسی به تسهیلات محل‌های در کیفیت زندگی
شهری (مطالعه موردی: بافت قدیم، جدید و روستایی شهر

- Demarcation of concepts: a Lrrruure study”
Landscape and Urban Planning 65.
- Ventegots, M., Jovvj. N., (2003.) Quality of Life Theory: An Integrative Theory of the Global Quality of Life Concept, The Scientific World Journal, 3:1030-1040.
- Wish NB, (1986). "Are we really measuring the quality of life? Well-being has subjective dimensions, as well as objective ones", American Journal of Economics and sociology, 45.
- Pacione, Mike. (2008). "Urban Environmental Quality and Human Well-being: A Social-geographical Perspective." Landscape and Urban Planning, 61 (1-2), pp. 19-30.
- Philips, David,(2006). Quality of Life Concept, policy and practice, Routledge, London and New York.
- Van Kamp, Irene and et al,(2003). Urban Environmental Quality and Human well-being Toward a Conceptual Framework and

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی